

У першій половині 1930-х рр. Президія ВУЦВК продовжувала здійснювати законодавчу діяльність. Так, вона приймала постанови, якими вносилися зміни і доповнення до кодексів УСРР, інших законодавчих актів з державних, господарських, соціально-культурних питань. Приймала Президія ВУЦВК й нові законодавчі акти. Про досить активну законодавчу діяльність Президії ВУЦВК в зазначений період свідчить велика кількість постанов, прийнятих Президією ВУЦВК в міжсесійний період і затверджених сесіями ВУЦВК, що відбувалися у 1930-ті роки. Останньою в історії ВУЦВК сесією, яка затверджувала законодавчі акти Президії ВУЦВК, була IV сесія ЦВК УРСР, яка затвердила 5 лютого 1937 р. низку постанов Президії ЦВК УРСР, прийнятих нею у період між III і IV сесіями Центрального Виконавчого Комітету УРСР XIII скликання.

З прийняттям 30 січня 1937 р. нової Конституції УРСР та обрання 26 червня 1938 р. Верховної Ради Української РСР юридично і фактично припинили діяльність з'їзди Рад УРСР, ЦВК УРСР, Президія ЦВК УРСР. Законодавчими повноваженнями була наділена виключно Верховна Рада Української РСР. Так, у статті 23 Конституції УРСР 1937 р. зазначалося: "Верховна Рада УРСР є єдиним законодавчим органом УРСР".

Булгаков Артур Олександрович

*Аспірант кафедри історії держави та права України та зарубіжних країн
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Історично-правовий аналіз поняття раціонального використання та охорони земель України

Географічне положення України передбачає високу родючість земель, визначаючи основний рід заняття населення, яке вимагає правового регулювання. Україна за довгі століття свого існування накопичила значний досвід регулювання земельних відносин. У XX столітті він придбав форму радянського законодавства. Після тяжких років війни прийшло становлення нового законодавства.

Аналіз досвіду правової регламентації охорони та раціонального використання земель згідно з задачами, які ставило життя в різний час, дозволяє нам враховувати помилки та досягнення, виявляти актуальні проблеми сучасного законодавства України на шляху до євроінтеграції, визначати стратегічні цілі та тактичні завдання удосконалення екологічного права нашої держави.

На наш погляд, не варто відмовлятися від попереднього досвіду, оскільки екологічне та земельне законодавство України у складі Радянського союзу досить детально та повно визначало направленість держави на раціональне землекористування та охорону природи в цілому. Також, за той час було сформовано багато цікавих поглядів на поняття раціонального використання та охорони земель. Розглядаючи наукову літературу того часу можна спостерігати своєрідні позиції різних авторів відносно цього питання. Наприклад: В.В. Петров зазначав: «Раціональність використання и охрана земель заключается в обеспечении эффективной эксплуатации естественных благ с целью получения наибольшего количества продуктов при наименьших затратах труда и средств, с целью их сохранения и дальнейшего производства».¹ Таким чином ставилось питання про встановлення правового режиму окремих категорій земель, який, по-перше, відповідав би їх основному господарському призначенню, і, по-друге, забезпечував належне використання цих земель. А ось Г.А. Аксененок стверджував, що для вирішення проблеми правильного і найраціональнішого використання сільськогосподарських земель розуміється підвищення їх родючості, корисних якостей, що необхідно для задоволення

¹ Петров В.В. Объект и предмет правовой охраны природы в СССР В.В. Петров//Советское государство и право. - 1976. - № 4. С.60.

матеріальних і духовних потреб людини і суспільства.¹ У Н.И. Краснова своя думка: «Под рациональным использованием земли понималось достижение максимального эффекта в осуществлении целей землепользования с учетом полезного взаимодействия земли с другими природными факторами и при охране земли в процессе использования как специфического условия всякой деятельности и главного средства производства в сельском хозяйстве».² В цьому визначенні підкреслюється насамперед економічний аспект, то думці автора, лише ефективне використання може бути раціональним. На технікратичній домінанті зауважує Ю.Г. Жариков, в своїй роботі на початку 60-х років він визначив раціональне використання, як "повне, комплексне та інтенсивне (найбільш рентабельне) використання землі".³ На наш погляд, це визначення потребує в корекції з реаліями сьогодення. Раціональність землекористування вже не можна пов'язувати лише з досягненням економічного ефекту. Антропогенні фактори впливають на всі природні процеси і на якість земельних ресурсів також. Нераціональне використання земель власниками може створювати екологічну небезпеку, що є високою ціною для нас. Така безвідповідальна діяльність веде до суттєвого зниження родючості земель або значного погіршення екологічної ситуації.

Необхідною умовою подальшого розвитку екологічного та земельного законодавства за цим напрямом є розмежування та співвідношення різних визначень поняття раціональне використання земель та охорона земель. У роботах Н.И. Краснова наводилось декілька прикладів, але основними, враховуючи загальнотеоретичні положення земельного права як науки, він зупинився на двох основних: "Перша з них полягає в тому, що раціональне використання та охорона землі самостійні види суспільних відносин, це різні явища в сфері взаємовідносин суспільства з природою. Згідно другої точки зору, раціональне використання земель включає також і охорону її в процесі користування, так як сучасне розуміння користування землею признає його раціональним при виконанні землекористувачем комплексу заходів по охороні землі. Переважно поширення отримала саме ця, друга позиція"⁴ Підкреслюючи необхідність посилення екологічного аспекту, Н.И. Краснов, в іншій роботі вказує, що підзаконні акти радянського періоду і теоретичні положення з питань раціонального використання та охорони земель треба враховувати для вирішення проблеми збереження комплексу природних якостей земельного фонду, розвитку різноманітних видів і форм земельних відносин.⁵

Історико - правовий аналіз з урахуванням еволюції поняття дозволить, на наш погляд, визначити динаміку змісту цього терміну в умовах історичних змін, розвитку суспільних відносин і становлення відповідних галузей законодавства України.

Нерозривно з вдосконаленням законодавства про раціональне використання та охорону земель, існує проблема забезпечення впровадження його в життя.

Саме закріплення в нормах цих основних напрямлень, будуть сприяти підвищенню ефективності використання земель, формуванню доцільної поведінки землекористувача і запобігати негативним наслідкам, що можуть бути завдані землі. Інститут раціонального

¹ Аксєненко, Н.И. Право землепользования в СССР и его виды/ Отв. ред. Г.А. Аксєненко, Н.И. Краснов. - М.: Юрид. лит., 1964. - 544 с.

² Краснов М.И. Правове забезпечення раціонального використання землі в СРСР \ під ред. Н.И.Краснов.-М., 1969. - 216 с.

³ Жариков Ю.Г. Право сельскохозяйственного землепользования.М.1960. с.9

⁴ Право природопользования в СССР, М. 1990. С. 74-75 Краснов Н.И.

⁵ Краснов Н.И. О Понятиях рационального использования и охраны земли

використання та охорони земель є важливим аспектом діяльності держави і суспільства, втілюючи у собі найбільш гармонійні принципи та форми взаємодії людини з природою.

Бедрій Мар'ян Миронович

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри основ права України

Львівського національного університету імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО СТАРОДАВНЬОЇ ДЕРЖАВИ ХЕТТІВ (II ТИС. ДО Н.Е. – VIII СТ. ДО Н.Е.)

Найдавнішою державою півострову Мала Азія (у більш давні часи – Анатолія) було Хеттське царство, що утворилося в II тис. до н.е. Щодо більш точної дати його утворення й надалі тривають дискусії. Близько 1800 р. до н.е. царство Куссара на чолі з Птіханою та його сином Аннітою оволоділи містом Неса, а згодом зруйнували місто Хатті. Є підстави припускати, що це було початком формування Стародавньої держави Хеттів, однак жоден представник правлячої династії не вважав себе нащадком цих завойовників, виводячи своє походження від царя Лабарни, якого і вважали засновником цієї держави. Інша річ, що даних про цього царя залишилося обмаль за винятком того, що він завоював царство Арцаву, місцезнаходження та історія якого сучасній науці фактично невідома. Засновником столиці Хеттського царства м. Хаттуси став прямий нащадок Лабарни цар Хаттусілі I (бл. 1650-1620 рр. до н. е.). Його спадкоємець цар Мурсілі I здійснив кілька воєнних походів, розширив кордони Хеттського царства та вчинив спустошливий напад на Вавилон [1, с. 227-229]. Протягом кількох століть Хеттська держава розвивалася різними темпами, доки в кінці XII ст. її завоював ассирійський цар Тіглатпаласар. Окремі хеттські князівства проіснували до VIII ст. до н.е., коли їх цілковито поглинула Ассирія.

Можна з великою долею імовірності припустити, що регулятором більшості правовідносин Стародавньої держави Хеттів був правовий звичай, оскільки цей період історії ним було досить зручно користуватися. На відміну від законів, правові звичаї мало можливість знати усе населення держави, адже вони передавалися усно (писемність тоді не була поширеною) із покоління в покоління. Водночас можна констатувати значний розвиток як для того часу хеттського законодавства, про що свідчать три таблиці, названі дослідниками Хеттським законником [2]. Законодавчу функцію царів підтверджує також закон хеттського царя Телепіну (1525-1500 рр. до н.е.). Пізнання правових звичаїв Хеттської держави ускладнюється віддаленістю цього історичного періоду й усною формою таких норм. певну допомогу для історико-правових досліджень цього предмету можуть надати законодавчі тексти, в яких було санкціоновано норми хеттського звичаєвого права. Отож, звернемо увагу і детально проаналізуємо окремі правові звичаї Хеттського царства: порядок престолонаслідування, заборону іщесту, спадкування івару та «господаря крові».

Порядок престолонаслідування. Хеттське звичаєве право доволі розмито визначало порядок престолонаслідування. Імовірно, на нього впливали нескінченні двірцеві інтриги, що нівелювали значення відповідних правових звичаїв. До прикладу, у 1594 р. до н.е. хеттського царя Мурсілі I убив брат його дружини, претендуючи на престол, однак незадовго після того цього вбивцю вбив власний зять. Загалом на ранньому етапі давньохеттської держави практикувалося передання престолу синові доньки чи сестри, однак це не завжди було так [1, с. 229]. Остерігаючись черговою перевороту, хеттські царі подібно до ассирійських царів намагалися ще за свого життя запобігти престолу конкретному спадкоємцю (наприклад, заповіт царя Хаттусілі I), адже постійні чвари правлячої династії виснажували державу та ставили її під загрозу розпаду [3, с. 65].